

DOUĂ JURNALE ALE LUI BÉLA SOMLÓ

traducere din limba maghiară de Andrei Ganczi

Jurnalul de la Timișoara (fragmente)

Timișoara, 19 octombrie 1944, joi

M-am trezit după un somn adânc, fără vise, în două fotolii alăturate, în care mi-am petrecut prima noapte la Timișoara. Somnul acesta a fost, nu fără motiv, ca începutul unei vieți noi. Poate drumul de cinci zile pe jos, cu camionul, cu vaporul, cu trenul, poate primirea neașteptată, călduroasă, poate proximitatea dătătoare de siguranță a ofițerilor ruși m-a făcut să simt, chiar în mod inconștient, că începe ceva nou. [...]

Dimineată ploioasă. E surprinzător că asta nu înseamnă mers prin noroi gros. Agitația orașenilor bine îmbrăcați, a mașinilor, a tramvaielor este reflectată de luciul negru al trotuarelor asfaltate. Abia ieșim pe stradă, că ne și abordează mai mulți oameni. Nu le e greu să ghicească cine suntem. Ne întreabă dacă avem unde sta, unde mâncăm. Ar fi bucuroși să ne primească la prânz, la cină. Acceptăm invitația unui bărbat prietenos, cam de vârsta noastră. Ne înțelegem să-i facem o vizită chiar astăzi.

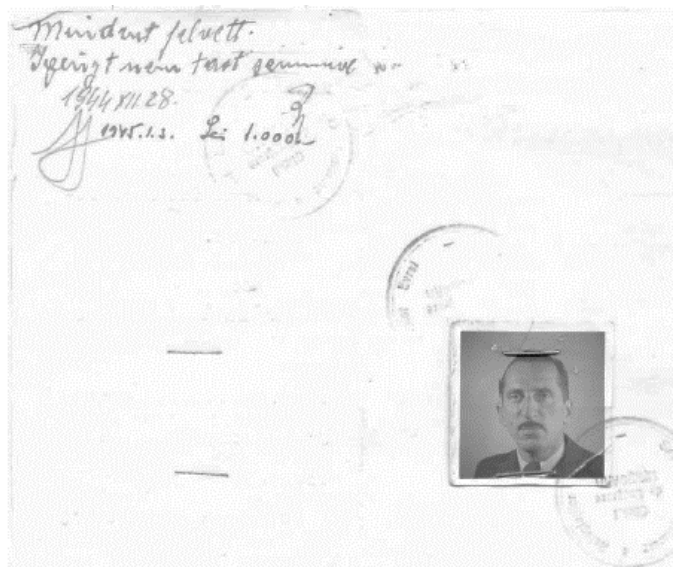
În sfârșit suntem îndrumați la biroul Joint-ului². Ieri încă nici nu știam că există așa ceva. [...] Găsim aici un du-te-vino intens, înghesuială, gălăgie. Ne salută și fețe cunoscute, camarazi. Trece timp până suntem înscriși pe o listă. Datele care ne sunt cerute sunt primite și fără niciun act, deși noi cinci avem un certificat într-adevăr demn de crezare. Încă la Kladovo, Zsolt Szirmai³ a formulat în franceză o notă despre faptul că suntem în drum spre Budapesta după munca forțată la construirea căii ferate de la Bor. [...] După baie, cei care au o problemă de sănătate se pot prezenta la o consultație. Ni se întocmește o *Dovadă*⁴ în limba română. Aici se notează suma pe care o primește fiecare pe săptămână ca bani de buzunar. Oricine poate primi imediat lenjerie și poate cere haine. E ceva minunat și emoționant... Cei care o cer, pot primi și adresa unei familii care ar da cu plăcere găzduire. [...]

1 Fragmentele de jurnal traduse au fost publicate în limba maghiară în studiul lui Tamás Csapody *A naplóíró Somló Béla* (Jurnalele lui Béla Somló) în Revista de izvoare istorice *Fons*, anul XXVI, nr. 3, 2019, ISSN 1217-8020, p. 339–402. Online: http://www.fonsfolyoirat.hu/szamok/documents/FONS_2019_3_honlapra.pdf.

2 Joint (American [Jewish] Joint Distribution Committee), organizație de ajutorare a evreilor care au suferit în timpul războiului. Biroul său din Timișoara era situat într-o clădire a Comunității Evreilor de pe actuala stradă Anton Pann (T. Cs.).

3 Dr. Zsolt Szirmai, emigrat în 1953 în Olanda, unde a fost profesor la Institute for East European Law and Russian Studies din cadrul Universității din Leiden, și fondator al acestuia (T. Cs.).

4 În română în original (n. t.).

În timp ce discutam pe stradă, au trecut niște soldați ruși. Văzând pe haina unora steaua galbenă pe care uitaseră să și-o scoată, au strigat „Doloi s etim!” (Jos cu asta!) și le-au smuls furioși de pe ei.

20 octombrie, vineri

[...] Înainte de masă am avut multe de făcut. Într-o cofetărie ne-am înfruptat cu prăjituri minunate cu cremă de ciocolată și frișcă. [...]

După masă ne-am plimbat până la Piața Dragalina. Ni se recomandase ca gazdă o familie care locuiește la numărul 15⁵. [...] Privirea mi s-a oprit în mod inconștient pe cartea de vizită de pe ușă. Pe ea stătea scris „Tekla Bodonyi”⁶. Aceste cuvinte, repetate în gând, au creat în mine un ecou românesc. Și cum s-a deschis ușa, ceea ce am văzut nu a contrazis aceasta. A deschis-o o femeie tânără, îmbrăcată în rochie de casă, zveltă, cu părul negru, cu ochi luminoși, cu o piele strălucitor de albă. După ce ne-am prezentat, am spus scopul venirii noastre. Nu ne-a poftit mai încolo de antreu și ne-a spus că la ei era deja găzduit un fost mobilizat la muncă. În cealaltă aripă, la familia Kern⁷, locuința e mai mare. Poate ei ne pot găzdui. [...]

21 octombrie, sâmbătă

[...] De la familia Békesi⁸, după prânz, am trecut la familia Rózsa, la cafea. Omului acestuia de treabă i-am arătat de prima dată când am fost aici, briliantele mele și i-am spus ce important ar fi să fac bani din ele. Acum mi le-a cumpărat cu 22.000 de lei. [...]

22 octombrie, duminică

Am luat micul dejun la familia Kern. Pali a ieșit mai devreme. M-am dus după el la *Veneția*⁹, știam că-l găsesc acolo. [...]

⁵ În prezent, bulevardul General Ion Dragalina, nr. 15 (T. Cs.).

⁶ Nume fictiv în jurnal. În introducerea la transcrierea jurnalului, B. Somló îi dă numele adevărat: Berényi (T. Cs.).

⁷ Nume fictiv. Cel real: Blau (T. Cs.).

⁸ Nume fictiv. Cel real: Friedmann (T. Cs.).

⁹ *Veneția* – cafenea și restaurant care era pe bulevardul Regele Carol, la numărul 6 (T. Cs.).

Ne plimbam, când ne-am întâlnit cu Gyuri Schlosser, fostul nostru camarad din serviciul militar. L-am salutat cu multă bucurie, căci de la Majdanpek nu mai știam nimic despre el. Venise aici din Szeged, ca să-și viziteze fratele mai mare și familia acestuia, care trăiesc demult la Timișoara. Ne-a și invitat la ei, iar eu și cu Pali am sunat la etajul al doilea al unui bloc de locuințe elegant, modern. [...]

23 octombrie, luni

Azi înainte de masă a fost un atac aerian nemțesc. [...] În oraș sunt foarte puține adăposturi antiaeriene. Nu este nici în casa familiei Kern. Sunt pivnițe spațioase, dar cei câțiva locatari rămași acasă s-au adunat numai sub scară la parter. A coborât și Tekla Bodonyi. Cu Dusika¹⁰, fiica divorțată a gazdelor mele, care locuiește împreună aceștia, s-au adâncit îndată într-o sporovăială intensă. [...]

Vremea se face tot mai răcoroasă. Noroc că Imre, fratele mai mic al Dusikăi, e cam de statura mea. Astfel pot să-i port pălăria. Ba mai mult, mi-a oferit să-i îmbrac oricând, fără să-i cer voie, și cele mai bune costume. [...] Cei mulți din detașamentele de muncă nevoiți să rămână aici fac deja parte din peisajul citadin. Pe cei mai mulți îi uniformizează scurta Loden verde închis primită de la Joint. [...]

Mi-e greu să rezist tentației dulciurilor. Iarăși am mâncat cinci prăjituri de cofetărie și două porții de frișcă. Înainte de prânz am mai luat o bere la cafeneaua *Bulevard*¹¹. Băieții au adus vestea că cei din detașamentele de muncă pornite în prima treaptă din Bor au fost executați în Bacica¹². [...]

24 octombrie, marți

Zilele trec și posibilitatea plecării spre casă se tot îndepărtează. Înaintarea [rușilor] către Budapesta s-a încetinit, chiar a încetat. În același timp, despre oraș umblă zvonuri zguduitoare.

Iar aici e doar mâncare toată ziua, plimbări, vizite, cofetărie, bere. [...]

25 octombrie, miercuri

Acolo unde locuiesc, la familia Kern, ferestrele dau spre Piața Dragalina. Peste drum, pe partea opusă a pieței este o bisericuță romano-catolică în stil clasicist¹³. Ar fi exagerat să numesc parc cei câțiva copaci și tufișuri care o înconjoară. De la ferestrele noastre, privirea cade pe ea, iar de acolo – mai ales noaptea – se aud bătăile orologiului.

Iar în fața casei noastre, pe toată lungimea pieței e o piață de alimente. Dar ce piață! Nu pot pleca de acasă fără să mă plimb în tot lungul ei. Abia dacă există astăzi în Europa, poate cu excepția celor câteva țări neutre, vreun colț unde să se etaleze o asemenea bunăstare de timp de pace, chiar și acum, după o ocupație germană și una rusească. [...]

Ieri seară, împreună cu tanti Matild¹⁴ și cu Dusika, fiica divorțată a acesteia, care locuiește cu noi, am făcut o vizită la familia Bodonyi. Tekla Bodonyi fusese cea care ne îndrumase la familia Kern, când am căutat locuință. E o ființă foarte drăguță, fină, exaltată. Nu mai e cea infatuată care

¹⁰ Pe numele complet Anna Blau (T. Cs.).

¹¹ *Bulevard* – restaurant existent și în prezent în palatul Lloyd din centrul orașului (T. Cs.).

¹² Regiune în cea mai mare parte în Serbia. În drum spre Ungaria, în localitatea Červenka au fost uciși aici circa 1000 din cei de la Bor plecați în prima treaptă a retragerii (T. Cs.).

¹³ Biserica Nașterea Sfintei Fecioare Maria (T. Cs.).

¹⁴ Matild – Doamna Kern, pe numele real Blau (T. Cs.).

abia ne-a considerat demni de privirea ei din umbra cufărului ce stătea în prag. Tekla, domnișoară, și Dusika, deja femeie, sunt prietene.

Tatăl Teklei, Samu Bodonyi, în vârstă, este un om de afaceri cumpătat. Este reprezentatul din Ardeal al unei mari fabrici de pielărie, cunoscută pe plan internațional. A trebuit să accept de la el ca un serviciu care, zicea el, nu cere osteneală, să-mi dea bocancii la reparat. Merită, căci m-au slujit excelent până acum. Doar că în urma plimbării prin munți, cu partizanii, le-au dispărut complet tocurile.

26 octombrie, joi

Înainte de masă, din nou cofetărie și irezistibilele prăjituri cu frișcă. La amiază ne întâlnim cu băieții la cafeneaua *Bulevard*. [...]

Cu camarazii discutăm despre cât de multe limbi se vorbesc la Timișoara. În afară de români, sunt mulți șvabi, sârbi, și este și un cartier locuit mai mult de slovaci. Toți aceștia vorbesc între ei numai pe limbile lor. Ungurește știu aproape toți, generația nemaghiară mai în vârstă și evreii cu siguranță. [...] În familiile evreiești, limba maternă este maghiara. Bibliotecile lor mari sunt pline de clasici maghiari, în ediții de lux. În aceste familii se vorbesc la fel toate cele trei limbi¹⁵, iar tinerii învață franceza. Între ei vorbesc unguerește, deci nu numai de dragul nostru! [...]

Lipsa siguranței publice se datorează mai ales faptului că nu este niciunde iluminat public. Victimele acestui fapt sunt nu numai portofelele, ceasurile de mână, hainele de piele, ci de multe ori și persoane civile. Zvonurile îi bănuiesc pe soldații ruși. Dar în multe cazuri se adevărește că e vorba de delincvenți de rând. [...] Un prieten al lui Sándor Kern, gazda mea, povestea că locuința unei rude a fost jefuită de o bandă de ruși albi¹⁶ imigrați aici demult, în timpul în care toată familia sa era refugiată la Lugoj. [...]

27 octombrie, vineri

Mi-am dat pantalonii la o curățătorie. O meritau din plin. Mi i-a făcut un camarad croitor de uniforme încă pe vremea când eram recrut. Astfel, calitatea materialului, culoarea și croiala lor corespundeau reglementărilor armatei. Pantalonii ăștia kaki de postav, cu croială de călărie, m-au slujit nu numai în campania din Bacica, ci și timp de jumătate de an în Rusia. Cu toate acestea erau atât de sănătoși, încât la sosirea în tabăra Rhön de lângă Bor am crezut de cuviință să le cos la genunchi petice din cârpe de culoare țipătoare, ca nu cumva vreunui soldat să-i vină chef să-i tragă jos de pe mine. Acestea, bineînțeles, erau deja scoase, și am spus să mi-i vopsească în maro ca ciocolata.

Abia azi mi-am dat seama că așa, pantalonii mei au devenit exact ca cei de uniformă ai poliștilor români.

Ne întâlnim cu băieții aproape în fiecare zi. Toți vorbesc cu entuziasm despre gazdele lor, despre ospitalitatea, curtoazia acestora. Se pare că, așa precum în laptele prins fiecare părticică ajunge la locul ei după greutatea ei specifică, tot așa și cei din Bor și-au găsit locuință provizorie corespunzător centrelor lor de interes, gradului lor de cultură, dispoziției lor sufletești. Zsolt Szirmai și prietenii lui au ajuns deja la Hegel în discuțiile lor despre hitlerism. Gabi Róthfeld (Gábor Radnai de mai târziu), Gyuri Pintér (violistul din orchestra Operei) cu prietenii lor se pregătesc să formeze un cvartet împreună cu gazda lor, care e profesoară de vioară. Sanyi

¹⁵ Maghiara, româna și germana (n. t.).

¹⁶ Ruși refugiați în România după revoluția bolșevică și războiul civil din Rusia (1917-1920) (n. t.).

Hoffmann dă ajutor în atelierul fotografic al gazdei lui. Pali Huszár povestește entuziasmat despre bunica de vreo 80 de ani care, seara, se așază la pian și cântă din operetele de pe vremea ei. Întoarcerea în mediul vechi, omenesc – a fiecăruia în felul lui – își arată efectul. Unii pe care i-am cunoscut modești, adaptabili, tăcuți în situația lor excepțională, vulnerabilă, acum încep să devină oameni de lume siguri de sine, făloși, fanfaroni. Cine a fost mereu pe fază, activ, gata să ajute, acum se retrage, se închide în singurătate. [...]

Azi am fost la sinagogă, la serviciul divin de vineri seara.

28 octombrie, sâmbătă

S-a răspândit vestea că pe noi vor să ne interneze. Unii au hotărât de îndată să plece spre Szeged, Hódmezővásárhely sau Debrecen, deși despre locurile astea se aud multe lucruri rele. [...] Pe când Timișoara e un oraș modern, care, în afară de atacuri aeriene, a fost scutit de lupte, și în care viața se întoarce rapid. Există viață de afaceri, cinema și spectacole la Operă. Ușile tramvaielor se deschid și se închid automat, *firobusul*¹⁷ lunecă fără zgomot, WC-ul public este în subteran și sunt multe femei divorțate. Felul în care ne-a primit populația – nu numai evreii! – pe noi, refugiații înfomețați, zdrențaroși și epuizați – este ceva de vis. A existat o adevărată concurență pentru noi, și familia care nu avea încă un refugiat din Bor, se simțea jignită în orgoliul ei. Ne îndoapă cu mâncare, ne îmbracă, ne dau bani, sunt buni și drăguți cu noi – ceva de neuitat! Despre asta vorbim cu toții când ne întâlnim. Nu ne oferă numai bunurile lor materiale, ci și iubirea și încrederea lor, ne primesc în căminele lor, în cercurile lor familiale, împart cu noi distracțiile, bucuriile, uneori grijile lor. [...]

30 octombrie, luni

Pe latura pieței unde se află casa noastră este un magazin de instrumente muzicale. Se vând și discuri, și cărți. Am intrat să arunc o privire și a venit vorba că aș cânta la vioară dacă aș avea. Mi-au dat imediat una împrumut, și mi-au oferit și partituri, cu condiția să le duc înapoi când mă voi fi săturat de ele. [...]

După prânzul obișnuit la familia Békesi, ne-a așteptat la cafea familia Rózsa. [...]

De aici, cu Magda Kardos¹⁸ și Zsolt Szirmai, ne-am dus la Operă. Am văzut și ascultat *Traviata*, ceea ce ne-a picat foarte bine. N-am găsit nimic de criticat. Sala era plină de militari ruși. Localnicii deocamdată nu prea frecventează Opera. [...]

Samu Bodonyi ne-a spus că, în legătură cu internarea noastră, șeful poliției corespundează cu Bucureștiul. Trece cel puțin o lună până se ia vreo hotărâre.

31 octombrie, marți

[...] Toată lumea știe la Timișoara [...] că e riscant să umbli pe stradă după ce se întunecă. Totuși, proprietarul unei haine de piele abia folosite [...] se grăbea spre casă pe la ora 9, nu departe de Operă. Un individ în uniformă a ieșit clătînându-se de sub o poartă, l-a apucat de piept și, țipând într-o limbă „străină”, a smuls haina de piele de pe el. După aceea, fiindcă era burniță, i-a aruncat victimei sale impermeabilul de piele sintetică pe care o purta pe braț, și s-a îndepărtat mormăind ceva. Omul a îmbrăcat impermeabilul primit drept slabă despăgubire și, băgând mâna în buzunar

¹⁷ Denumirea dată de timișoreni troleibuzului, folosită ca atare în jurnal (n. t.).

¹⁸ Magda Kardos – elevă a lui Béla Bartók, profesoară de pian la Timișoara, apoi la Cluj. A fost o profesoară importantă a compozitorului György Kurtág, care a urmat liceul la Timișoara (T. Cs.).

– minune! – a dat de o grămadă de ceasuri, inele, coliere și mai cine știe ce, și atunci a luat-o la goană spre casă. [...]

Se mai spune că azi-noapte au căzut 120 de bombe pe oraș. Atacurile aeriene nemțești au făcut deja cincizeci de morți. Acum se iau din nou în serios alarmele aeriene. Nici noi nu avem curent, și în multe locuri nu funcționează nici telefonul. [...]

3 noiembrie, vineri

[...] La cafeaua de după prânz, familia Rózsa ne confirmă și ea știrile cele mai rele care circulă despre „treapta întâi”. Dar nimeni nu are o sursă sigură. [...]

Frunzele căzute din bătrânii platani împeștrițează covorul auriu în lumina soarelui de toamnă. Dincolo de platani, catedrala stă demnă sub splendoarea acoperișului ei multicolor, în singurătatea calmă a parcului. Melodii fremătânde tulbură în mine armonii scufundate adânc. Cămin, soție, prieteni, muzică, unde ați dispărut? Cine mai rămâne, ce mai rămâne dintre voi?

4 noiembrie, sâmbătă

De-acum vestea vine din atâtea părți, încât pare adevărată: rușii au ajuns înaintea Budapestei. O singură întrebare rămâne deschisă: la timp sau prea târziu¹⁹?

M-am întâlnit cu Zsolt la Magda Kardos. M-a convins să iau cu mine vioara. Am cântat două sonate de Beethoven. Greu mi se mai mișcă degetele.

După amiază am dormit puțin, apoi am făcut o vizită la familia Bodonyi. Zsolt este acum corespondent ocazional al *Temesvarer Zeitung*²⁰ și, pe un radio foarte performant, trece pe toate posturile care intră ca să le confrunte știrile. [...]

5 noiembrie, duminică

[...] În săptămâna asta n-o să am timp să rezolv nimic. Umblu toată ziua cu sarcini de la Békesi. În oraș e mare lipsă de produse industriale. Firește, nu există aprovizionare regulată, legală. Mărfurile care totuși se găsesc, sunt sau lucruri furate sau, în cel mai bun caz, stocuri ascunse și acum ieșite la iveală. Așa se întâmplă că ceva ce cauți degeaba într-un cartier, găsești din belșug la un magazin din altul. [...]

Gyuri Wolff povestește că la Vlaole a căzut prizonier la partizani împreună cu alți 25. I-au luat drept nemți deghizați și i-au băgat pe toți printre prizonierii de război nemți. După multe negocieri, i-au separat pe cei care s-au declarat mobilizați la muncă. S-au amestecat printre ei și 8-10 soldați. Sperau că evreii nu vor spune că erau soldați. Ei le-au promis asta, dar nu și să spună că sunt evrei. Cu asta ar fi riscat să nu fie eliberați niciunul.

La ordinul unui ofițer partizan au fost examinați toți, dacă sunt circumciși. Pe un camarad care era evreu, dar nu era circumcis, l-au salvat cu greu. Acesta spunea că fratele lui mai mare murise în urma acestei operații și părinții lui n-au mai vrut să-și asume riscul la nașterea lui. Nu i-au dat crezare, dar din fericire, un camarad care știa bine sârbește și traducea, a afirmat că îl cunoaște bine, că a fost într-o tabără cu el tot timpul. Astfel băiatul a putut să li se alăture evreilor.

19 B. Somló se întreabă dacă orașul va fi eliberat înainte să fie deportați sau omorâți toți evreii. A putut afla la întoarcere că din restul Ungariei au fost deportați aproape toți. Cei din Budapesta au rămas ultimii și o parte au scăpat (n. t.).

20 *Temesvarer Zeitung* – ziar în limba germană apărut între 1852 și 1940, interzis până în 1944 și reapărut din toamna aceluiași an până la sfârșitul lui 1949 (T. Cs.).

După examinare, ceilalți au fost separați. Atunci, la întrebarea ofițerului cine sunt de faptăștia, evreei au spus doar „ăștia au fost gardienii noștri”. „Au avut arme?” – a venit întrebarea. „Au avut.” Atunci i-au trecut la nemți, iar pe evrei i-au lăsat liberi.

7 noiembrie, marți

Mă deprimă foarte tare situația de acasă. (Maică-mea are 72 de ani, abia vede cu boala ei de ochi incurabilă. Cumnatul meu e bolnav de inimă. Oare cumnata mea creștină poate ajuta pe cineva?)

În fiecare dimineață, uneori și seara, intru pentru câteva minute în bisericuța de vizavi. Asta mă liniștește un pic.

În sfârșit, există vești care par sigure, dar cu atât mai triste, despre soarta „trepteii întâi”. Un mobilizat la muncă timișorean, pe nume Daszkal²¹, a evadat dintre ei la Červenka și s-a întors în zilele acestea. Zsolt a făcut un reportaj cu el, care a apărut sub forma unui articol lung în *Temesvarer Zeitung*²².

Daszkal a relatat că au fost mânați în marș forțat de la Bor până în Bacica. Mâncare foarte puțină, dormit sub cerul liber. Era interzis să intre în contact cu populația. Care încerca s-o facă sau rămânea în urmă, era împușcat imediat.

La Červenka, soldații i-au mânat în mai multe grupuri la fabrica de cărămidă de la marginea satului. Punându-i la marginea gropii de argilă, i-au împușcat în ceafă. Rana lui Daszkal n-a fost mortală. Ajungând sub ceilalți, a rămas nemișcat. A așteptat întunericul serii. Atunci a observat că mai erau câțiva ca el. S-a urcat pe o stivă de cărămizi și s-a ascuns într-o nișă pe care a făcut-o. Știa că coloana va porni din nou numai a doua zi. În zori a apărut o patrulă de câțiva soldați. Pe cei încă în viață, răniți și ascunși între cărămizi, i-au împușcat. Spre norocul lui, ascunzișul său nu l-au descoperit. A așteptat seara. A îndrăznit să iasă numai după lăsarea întunericului și s-a târât la o casă țărănească din apropiere. Erau sârbi care l-au primit, i-au legat rana și l-au mai ascuns câteva zile, îngrijindu-l. Apoi a pornit pe jos la familia lui din Timișoara.

10 noiembrie, vineri

A căzut prima zăpadă. [...]

În fiecare dimineață, și uneori și în amurg, merg la bisericuța de vizavi, al cărei orologiu îl aud bătând noaptea, când nu pot dormi, și mă gândesc la ai mei. E o biserică mică, modestă, nepretențioasă, dar simpatică, de-acum și intimă pentru mine. Înseamnă minute de adâncire liniștitoare în mine însumi, când mă trag sub boltă, la locul meu obișnuit, în fața statuii Mariei. Mă gândesc rând pe rând la toți ai mei – Dumnezeu să-i ocrotească – pe care cine știe? – îi voi mai vedea vreodată?

11 noiembrie, sâmbătă

[...] Când am pornit la drum din Bor în „treapta a doua”, am scos din rucsac tot ce ni se părea de prisos. Am pus mai bine în loc mâncare, căci pâine și marmeladă de struguri ni s-a dat din belșug. Oricum, nemții nu mai puteau transporta stocurile. Mi-am lăsat și ochelarii, ca să scap de

²¹ Béla Daszkal (Dej, 1906 – Timișoara, 1983). A fost împușcat în cap din spate, glonțul a pătruns în partea stângă a craniului și a ieșit prin obraz. După ce a scăpat și a ajuns la Timișoara, a fost internat în spital între noiembrie 1944 și martie 1945 (T. Cs.).

²² *Ein neues Katyn in Jugoslawien. 2000 Arbeitsdienstler durch Genickschuss ermordet.* (Un nou Katyn în Iugoslavia. 2000 de mobilizați la muncă omorâți prin împușcare în ceafă), *Temesvarer Zeitung*, anul I, 8 noiembrie 1944, p. 3 (T. Cs.).

orice greutate suplimentară. Însă aici îmi lipseau deja la citit și scris, prin urmare am intrat la un optician. Ne-am înțeles de ce am nevoie. Apoi am ales o ramă, cea mai ieftină, gândindu-mă la portofelul meu subțire.

„Nu vă gândiți la preț” – mi-a spus în mod familiar – „asta nu e bună pentru nasul dumneavoastră.”

Și a scos o ramă fină, ușoară, care stătea frumos pe niște lamele de cele două părți ale nasului. Când au fost gata ochelarii și mi i-a înmănat, mi-a spus apăsător:

„Să-i purtați sănătos!”

I-am mulțumit. Timp de mulți ani după aceea, aceștia au fost cei mai buni ochelari ai mei.

19 noiembrie, duminică

[...] Seara, la familia Bodonyi, am reușit să prindem Budapesta 1. Dar nu ne-a făcut nicio bucurie: era un concert pentru Crucile cu Săgeți!

23 noiembrie, joi

[...] Mai târziu am fost la familia Örlei să ascultăm muzică de cameră. Doamna, care e profesoară de vioară, a reușit să încropească un cvartet dintre cei din Bor. Acum fac repetiții în mod regulat. Din păcate, situația dă de înțeles că vor avea destul timp ca să se armonizeze. [...]

29 noiembrie, miercuri

[...] „Închipuie-ți ce s-a întâmplat ieri!” – îmi zice [Imre Székács] și intrăm la *Veneția* ca să-mi povestească. [...] „Piloții [ruși încartiruiți] s-au culcat devreme, căci dimineața trebuiau să se scoale devreme. Ziceau că la ora nouă pornesc cu avioanele la Budapesta. La Budapesta? – am întreat eu, și atunci unul dintre ei, strângând pumnul așa cum făceau semn gladiatorilor împărații în amfiteatrele romane, ca să-i termine pe adversari, și-a îndreptat degetul gros în jos.”

Aici Imre a făcut o pauză și a comandat încă două coniacuri.

„Într-adevăr s-au sculat devreme” – a continuat el –, „nici eu n-am dormit mult azi-noapte. S-au pregătit cu grijă, îndelung. S-au bărbierit, toată locuința mirosea a parfumul lor. Nici de pudră n-au uitat. La ora 10 și jumătate vor fi deasupra Pestei, au spus, când și-au luat rămas bun.”

Imre a tăcut, apoi s-a uitat la ceas.

„Da..., acum...”

Am mai băut tăcuți încă un pahar, apoi ne-am despărțit.

Mâine rușii îi evacuează pe toți locatarii din casele de pe malul Begăi. Trebuie să-i ajut pe Békesi să ducă sus niște lăzi, ca să se poată împacheta. [...] Se vor instala aici birouri de comandamente și locuințe pentru ofițeri.

1 decembrie, vineri

Azi dimineață am mers la familia Békesi să ajut, ca și ieri. Se mută provizoriu la familia Simonis. Și la familia Rózsa, și în toată casa cei din Bor ajută peste tot la cărat.

E interesant că nimeni nu se plânge de măsura asta. Se conformează fără să protesteze, deși nu e puțin lucru chiar acum, la sfârșitul războiului, pentru cei care până acum au putut să-și păstreze căminele. [...]

Seara, acasă, locuința a fost liniștită. Nea Kern e bolnav. Nu știu ce are. L-a îngrijit Dusika. Grișa²³ mai e aici, a stat mult de vorbă cu Dusika. M-am culcat devreme.

16 decembrie, sâmbătă

[...] Ieri oricum am avut o zi proastă. M-am întâlnit la serviciul divin de după-amiază cu băieții, care au spus că poliția ne expulzează din Timișoara în termen de trei zile. E cu atât mai îngrijorător, cu cât se vede că rușii au fost respinși la Budapesta. [...]

17 decembrie, duminică

[...] Am stat de câteva ori de vorbă cu Dusika. La suprafață dezinvoltă, este o ființă foarte inteligentă, cultă, feminină, dar răsfățată. Cum se zice, o domnișoară care nici degetul mic nu și-l bagă în apă rece, și nici nu-i cere nimeni așa ceva. Înțelege totul repede și are un umor puțin ironic. La pensionul unde a fost, a jucat la serbarea de sfârșit de an rolul principal din *Puiul Vulturului*, în limba lui Rostand²⁴. Pe fotografia pe care mi-a arătat-o are o înfățișare înnebunitoare. Îndrăzneța îmbrăcăminte băiețească se mulează trădătoare pe pieptul generos, pe picioarele cu linia feminină, grațioasă. Talentul ei ieșit din comun este dovedit și de faptul că deja se poate înțelege și cu rușii într-o a cincea limbă pe care o cunoaște. Afabilitatea ei, care pare uneori puțin ușuratică, este totuși simpatcă.

22 decembrie, vineri

M-am sculat devreme, era foarte frig în camera mea. Nu mai fac foc de mai multe zile, pentru că Imre²⁵ e plecat de miercuri la Szeged. A mers împreună cu mai mulți, în călătorie de afaceri cu o mașină rusească. Azi-noapte a nins, acoperișurile caselor sunt albe.

Ieri a fost închisă Opera. Ai crede că din cauza sărbătorilor apropiate nu vor fi spectacole o vreme. Dar se vorbește că în tapițeria de pluș a scaunelor s-au aciuit în așa măsură păduchii, încât are parte de ei fiecare spectator.

Clienții lui Békesi s-au înmulțit, abia prididim cu alergăturile amândoi. Azi i-am dus soției sale un brad mic de Crăciun gata împodobit.

După-amiază a fost muzică de cameră la familia Örlei. Au cântat cvintetul lui Dohnányi cu Magda Kardos. A fost frumos și emoționant. [...]

24 decembrie, duminică

Crăciunul! Orașul s-a îmbrăcat în alb, ninge de azi dimineață.

Sunt abătut, anxios.

Vești proaste de la Arad, de la Szeged. A venit Imre. Zice că pe șosele sunt jafuri. [...]

Eu am rămas acasă, am preferat să rămân singur. Dar Tekla a venit după mine.

„Doar n-o să stai aici întristat în ajun de Crăciun!”

Zicând asta, m-a luat de mână și m-a dus cu ea.

²³ Grișa Șcerbakov, ofițer rus încartiruit la familia Kern, care făcea curte și Dusikăi, și Teklei (T. Cs.).

²⁴ *Puiul Vulturului*, dramă romantică în versuri de autorul francez Edmond Rostand, despre Napoleon al II-lea, prezentată prima oară în 1900 (T. Cs.).

²⁵ Imre – fiul familiei Kern/Blau, fratele mai mic al Dusikăi (T. Cs.).

25 decembrie, luni, Crăciun

La ușa bisericeții duce peste piață o cărare îngustă, bătătorită.

Biserica e goală. În liniștea rece totul e nemișcat. În lumina lumânărilor clipind timid pe altar, mă adâncesc într-o rugă zadarnică, profană. [...]

„Nu mă rog pentru viața mea ... căci de-acum e mai ușor să mor decât să trăiesc... dar totuși! Dacă soarta mea ar fi să-i mai văd pe cei pe care îi iubesc, de care țin... mai dă-mi credință să trăiesc! Dă-mi răbdare să fiu bun cu ei... dă-mi iubire, să-i pot compătimi pe toți care vor supraviețui acestui infern. Și nu mă lăsa să judec pe nimeni, eu care n-am fost încercat... căci doar sunt unul din ei în rușinea ființei mele de om... Aceeași pornire mocnește și în mine... Cine știe? Ce pot deveni dacă n-am bunătate și forță?”

27 decembrie, miercuri

[...] Acum e încartiruit un căpitan rus la familia Kern. Stau deja de vorbă destul de bine el și Dusika. Seara am mers cu ei la familia Bodonyi. Ne-au servit, am băut ceva și a spus că mâine pornește la Budapesta. I-am dat adresa alor mei. Mi-a promis că-i va căuta...

31 decembrie, duminică

De pe la ora 3 am fost cu toții împreună la familia la care locuiește Rojkó, la partida de bridge obișnuită. E interesant că ne-am adunat atâtea aici, foști colegi de școală: Oli Hollós, Pali Huszár, Anti Rojkó, Imre Székács și eu. În ciuda perspectivelor, ne-am urat nouă și celor ai casei un an nou fericit.

După-amiază a început să ningă iar, m-au durut și ochii, una peste alta a fost o zi tristă. Seara ne-am dus pentru câteva minute la familia Bodonyi. Am ciocnit cu un vin bun, dar n-am stat până la miezul nopții. Tinerii au rămas. Eu cu familia Kern am petrecut Revelionul acasă.

În ocazii ca asta îmi dau seama că nu numai am murit demult, dar sunt și înmormântat.

3 ianuarie 1945, miercuri

Liza, servitoarea lui tanti Matild, a anunțat la amiază cu ochii plânși că șvabii sunt adunați, deocamdată în școli, apoi vor fi duși în Siberia. După amiază am văzut și eu în oraș. La ferestrele școlilor se înghesuie bărbați, strigă aparținătorilor, prietenilor care stau în stradă făcând semne cu mâna, înghesuindu-se și încercând să strige mai tare unul ca celălalt.

M-a pătruns frigul, m-am grăbit acasă, a fost bine să pot trage o dușcă din stocul meu ascuns.

„Biata de ea” – zice Matild –, stă în camera ei și plânge în hohote.”

„Cine?” – întreb.

„Păi Liza!... Liza Schüssler!” – adaugă ea, ca o explicație. – „Noroc că a dormit aici azi-noapte. I-au dus toată familia. Acuma mă roagă să poată rămâne aici...”

Doamne Dumnezeule! Nu se mai termină niciodată ticăloșia?

10 ianuarie, miercuri

Am petrecut deja trei nopți la familia Bodonyi.

În prima seară, Tekla a fost foarte amabilă. Am simțit că mă primește cu plăcere. [...]

Într-o seară am stat mult de vorbă în doi. Mi-a povestit despre un bărbat care voia s-o ia de soție, dar ea n-a vrut să se mărite cu unul mai în vârstă ca ea cu aproape douăzeci de ani.

„Dar băiatul de care eram îndrăgostită avea numai 23 de ani. Eu aveam atunci 17, și știi, așa ceva nu mai simțisem niciodată. N-am fost în stare să mă despart de el. [...] ... dar s-a terminat și asta. Băiatul era creștin. Știi, mama...” – și a dat din mână a renunțare.

12 ianuarie, vineri

[...] Tot mai ține strângerea șvabilor. Se vorbește că au dus dintre ei cu mai multe trenuri. Se mai aude că evreei întorși din detașamentele de muncă de pe frontul rusesc, care nu pot merge mai departe spre Budapesta și s-au îndreptat spre sud, au fost adunați și duși înapoi ca prizonieri în Rusia. [...] De când e maiorul la familia Kern, cu ajutorul lui și în urma vizitelor dese, am devenit locatarul familiei Bodonyi. Dar nu numai eu m-am cuibărit în căminul lor, ci și Tekla în gândul meu.

13 ianuarie, sâmbătă

Maiorul a cerut permisiunea de la tanti Matild, și a primit-o, să sărbătorească aici Anul nou rusesc cu prietenii lui. Asta e ceva! [...]

Ies în antreu. Matild o consolează pe Liza, care plânge. Au venit s-o ia niște polițiști români. Maiorul i-a alungat. [...]

14 ianuarie, duminică

M-am trezit amețit. Tekla m-a anunțat că pe Liza au dus-o mai înainte polițiștii.

Cel în care trăiește măcar o scânteie de simț al dreptății nu poate fi decât nefericit pe acest pământ.

18 ianuarie, joi

Concert acasă la familia Örlei. Am chemat-o și pe Tekla – o cunoaște pe stăpâna casei –, dar n-a venit.

Iarnă rece, albă. Pe acoperișuri strat gros de zăpadă. Prin fereastră își revarsă lumina soarele de după-amiază. Cămin confortabil, cald. Ușa cu geamuri larg deschisă face o sală din camere. Societate de cunoscuți, prietenească, atmosferă intimă și muzică... muzică... Mozart, Schubert, Schumann, cvintetul pe care l-am cântat de atâtea ori cu Magda²⁶. Ce-o fi cu ea? Oare mai trăiește? O s-o mai văd vreodată? O să mai avem vreodată parte împreună de o bucurie atât de elevată și pură? Oare a meritat să nu crăp totuși la Bor? Sau să scap de groapa comună de la Červenka? Sau poate e mai bine să nu știu ce mă mai așteaptă. De ce oare am eu parte de toate astea? Iar ea, poate, cine știe unde, suferă, e înfometată sau înfrigurată, e bolnavă sau... torturată?

Cât se mai pot suporta toate astea cu mintea întreagă?

Sper că nu mă va lovi soarta să nu mai pot uita ce am trăit.

25 ianuarie, joi

[...] Într-una din zile a trebuit iarăși să-mi cumpăr *tuika*²⁷ [la piață], căci stocul meu de după oglinda din salon se epuizase. L-a piață m-a strigat din spate Tekla, m-a rugat s-o conduc. Mergea la oră de engleză.

Ne-am plimbat împreună și am vorbit... am vorbit... În lumina strălucitoare a soarelui era de-a dreptul cald, iar la umbră scârțâia zăpada sub tălpile noastre, dar pe alocuri se topise de căldura soarelui. Ocolem băltoacele. Cerul albastru se reflecta orbitor din ele spre noi, la fel și pământurile albe tremurând pe lacul cerului. Aerul era pur ca o piatră prețioasă. Lumină, lumină peste tot. Discutam veseli și pășind cu spor, ca și cum ne-am fi grăbit către o viață nouă...

... și din ora de engleză nu s-a făcut nimic! [...]

26 ianuarie, vineri

Când m-am dus după-amiază la Tekla acasă, tocmai se pregăteau să meargă la familia Ledkó. Azi e ziua de naștere a lui Dodó. Doamna Bodonyi m-a rugat să rămân, căci urmau să se întoarcă repede. S-a dus în camera ei să se schimbe, iar eu cu Tekla am rămas singuri. Am sărutat-o. [...]

27 ianuarie, sâmbătă

Dimineața am cumpărat prăjituri și băutură. Îi invitasem pe băieți să vină după-amiază, căci și eu fusesem deja aproape la fiecare. Familia Kern a fost de acord cu plăcere. Dusika, în calitate de gazdă, a aranjat, a făcut ceai, ne-a servit într-un colț al sufrageriei celei mari.

Am chemat-o și pe Tekla, dar n-a venit.

Între băieți nu mai e solidaritatea care a fost la sosirea noastră aici. Avem orientări diferite, planuri de călătorie diferite. Fiecare judecă situația în alt fel. Sursele de informații sunt multe, știrile despre operațiunile militare au și ele nenumărate versiuni.

Zsolt Szirmai și Gyuri Weidmann stau deja ca pe jar. Soțiile ambilor au rămas acasă cu copil mic. (Gyuri încă nici nu și-a văzut fiul, a primit numai la Bor o carte poștală cu vestea că i s-a născut un copil.) Soția olandeză a lui Gyuszi Szabó l-a însoțit din Rotterdam la Budapesta, și acum îl așteaptă cu cei trei copii ai lor. [...]

E foarte greu să ajungem la o hotărâre comună, nici nu reușim. Dar măcar ne-am ascultat părerile.

1 februarie, joi

Înainte de masă m-am dus la Bandi Ledkó, ginerele lui Bodonyi, la cabinetul medical public. [...]

„Să fim sinceri, Béla, tu ai afirmat ieri [...] că sufletul semit are ideea fixă cum că viața e frumoasă, lumea e bună și omul se poate mântui în credință. De fapt viața este cum este, lumea nu e nici bună, nici rea, și noi trebuie să trăim în ea cum se poate.”

„În ce privește evreimea, și eu cred că nimic nu o caracterizează mai bine ca faptul că a inventat creștinismul.”

„Fără îndoială, evreimea nu e o categorie rasială, ci spirituală. Căci doar sunt evrei ruși, polonezi, germani, spanioli, arabi, ba chiar negri și etiopieni. Peste vreo generație-două, a vorbi

²⁷ Așa transcrie B. Somló cuvântul „țuică” (n. t.).

despre diferențe rasiale va fi o joacă tot atât de neserioasă ca, să zicem, adunatul baloanelor de săpun.”

Când ne-am strâns mâinile la despărțire, i-am spus: „Îți mulțumesc pentru prietenia ta și-ți doresc să suportți viața cu luciditatea ta!” [...]

3 februarie, sâmbătă

[...] Spre seară, mama Teklei, venind acasă, a intrat la noi – arăta foarte bine – și ne-a chemat pe toți la ei.

Într-adevăr, după cină, bătrânii și Imre s-au dus. Eu am rămas acasă, și Dusika la fel. A scos de undeva o sticlă de țuică – din păcate pe jumătate goală –, dar totuși, curând am ajuns la așa o bună dispoziție, încât, cum discutam, discutam, despre orice venea vorba, ne distram foarte bine. Iar când Dusika și-a adus aminte că dincolo ne așteaptă de bună seamă, și a adăugat: „... ei cred că noi ne plictisim!...” [...]

N-am auzit nici când s-a deschis ușa, nici pași. Vede-se că Imre și-a dat imediat seama de situație, ceea ce nu putea fi greu, văzând privirile noastre pierdute una în alta și sticlele de țuică goale. A pășit la fotoliu, și doar în ultimul moment, cu o siguranță de neînțeles și pentru mine, i-am apucat brațul ridicat pentru a lovi (era stângaci). Dar a făcut-o imediat cu dreapta, și asta n-am mai putut s-o parez, iar obrazul Dusikăi s-a făcut roșu. [...] Dusika doar ședea și plângea.

Nu mai văzusem încă niciodată pe cineva plângând atât de minunat. Nu i s-au strâmbat trăsăturile, dimpotrivă, avea un zâmbet angelic, spiritualizat, fin, iar lacrimile ei, ca niște pietricele prețioase de puritatea cristalului, se înșirau pe acel chip întristat... De unde întristat! Însăși Tristețea ședea acolo, inocența jignită și vulnerabilă, iar eu o compăttimeam ca și cum inima mea, inima mea goală și sângerândă ar fi șezut în fotoliul acela. [...]

Aceasta a făcut să urmeze ceva lipsit de orice hotărâre prealabilă, din partea nimănui. Căci atunci tanti Matild a ajutat-o pe Dusika să se ridice din fotoliu, și parcă s-o salveze de apropierea agresivă a lui Imre, a împins-o în camera mea. Apoi m-a împins și pe mine înăuntru și a închis ușa. [...]

M-am apropiat de Dusika. Îmi zâmbea printre lacrimi șezând acolo, lângă măsuța rotundă. M-am aplecat asupra ei și am sărutat-o pe gură. Am vrut să fie un sărut tandru, de pocăință, de scuză. Dar în gestul meu a fost mai mult elan decât în intenția mea. Covorul, parchetul, camera, spațiul și timpul s-au scurs în jurul meu, s-au transformat într-un haos arhaic, spasmodic, care într-o clipă s-a aprins în mine cu flăcări roșii care năpădeau totul. [...]

Dar există oare fericire netulburată în lume? Nu există, niciodată, nicăieri! Mai bine zis da, a fost, numai că tocmai despre aceasta nu se poate da seamă, nici despre cât a durat. În niciun caz nu peste momentul în care s-a rupt o scândură de sub salteaua patului, cu un bubuit de bombă. [...]

A doua zi a început o epocă nouă. Dusi ar fi fost arsă pe rug cu 500 de ani în urmă. M-a vrăjit.

Nu putem ști când ne face soarta un bine: atunci când ne dă, sau atunci când ne ia ceva.

Parcă toți, toată familia s-a schimbat. Mama e temătoare. Se teme pentru mine din cauza lui Dusikăi, sau pentru Dusi din cauza mea? [...]

Azi nu pot merge niciunde, sunt razii în oraș. Stăm mult de vorbă în doi, oricând se poate, dar suntem mereu deranjați. Dusi spune că mă iubește. Poate chiar e adevărat. Căci lacrimile nu mint. Are o prietenă, Hilda. Poate la ea putem fi împreună într-o zi, dacă mai e timp.

9 februarie, vineri

Zsolt Szirmai, Gyuszi Szabó și Pali Huszár au pornit azi spre casă.

Mai trebuie să-mi iau rămas bun în câteva locuri. Imre e băiat de treabă. Mi-a făcut rost de trei bidoane de câte 2 kg. Am să duc acasă în ele marmeladă, untură și zahăr. Sau poate mă ajută numai ca să mă vadă plecat? Matild mi-a cumpărat un kilogram de slănină. [...]

Dusi se simte rău, e bolnavă, după-masă merge la medic. Trebuie să renunțăm la vizita la Hilda.

20 februarie, marți

Cu Pali și cu Miklós ne-am înțeles să plecăm cel târziu vineri.

Mama Teklei m-a invitat azi la prânz – i-am trimis și ei mimoze de adio –, i-am mulțumit, dar n-am acceptat invitația. Nu mai am timp pentru nimic. [...]

22 februarie, joi

[...] Am mers mult cu tramvaiul, apoi pe jos, pe străzi de la periferie, cu case fără etaj. Dincolo de un gard dărâmat e o linie de cale ferată cu o garnitură de tren lungă. Pe platourile vagoanelor se văd tunuri antiaeriene rusești. [...]

Am ajuns. Din mica bucătărie a Hildei trecem într-o cameră cu perdelele trase. Vede-se că nu demult a făcut foc în sobița de fontă. Cărmizile de turbă nu prea dau căldură. Pun pe foc tot ce mai este în găleată. Nu peste mult timp, pereții încep să transpire. [...]

Hilda m-a rugat să mergem la ea numai după lăsarea întunericii. Camera nu mai e luminată decât de jarul roșietic, prin crăpăturile sobei vechi. [...]

„Sunt fericită și tristă... și e așa de frumos...!”

„Trăiești în așa o tensiune nervoasă... ți-ar face bine să plângi...”

Îi pun la gât amuleta mea, dar nu mă lasă...

„Aș vrea să ai mai mult noroc decât până acum. [...]”

Izbucnește în plâns și o primește. [...]

23 februarie, vineri

La ora zece trebuie să fiu la gară. Cu Dusi abia pot să vorbesc, din cauza lui Grișa. Doar un adio timid... de la toți... Mă doare inima... [...]

Trenul merge deocamdată până la Arad. Are trei vagoane de persoane. Mai târziu i se atașează și vagoane de marfă. Până este tras în fața clădirii gării, e deja plin de lume. Pali s-a strecurat cumva într-un compartiment și noi îi dăm rucsacurile pe geam. Mulțimea mișună, se face șuvoi, se înmulțește. Miklós se bagă pe geam și-și face loc.

Îl întreb pe cel care dă semnalul când pornim. Mai avem timp destul. Merg după el în birou, reușesc să mă înțeleg cu el. Îi dau toți lei pe care îi mai am și-l rog să mă lase să dau telefon în oraș. Cum șade la birou, își duce fără o vorbă mâna în spate, scoate telefonul dintr-o nișă din perete și mi-l pune în față.

Sun la familia Kern.

„Alo! Lidia Alexandrovna²⁸?”

²⁸ B. Somló o numește de mai multe ori așa pe Dusika în jurnal (T. Cs.).

După un moment de tăcere, zice cu o voce din care se aude un zâmbet:

„*Da, eto ia.* (Da, eu sunt).”

„*Ia ocen liubil tebia...* (Te-am iubit foarte mult).”

Un moment de tăcere... un țăcănit... și gata.

De patru luni ne pregătim și totuși, ce brusc s-a întâmplat ruperea asta.

Seara, la Arad, suntem găzduiți în casa unui muncitor de la căile ferate.

A doua zi mâncăm de prânz într-un mic restaurant. Punem la poștă cărți poștale pentru Timișoara. Băieții au intrat și pe la biroul Jointului. Eram înțeleși să petrecem aici și noaptea, dar eu am găsit la gară un tren militar românesc care urma să plece seara la Szolnok, și în el un vagon gol. Avea pe jos și un rest de fân, probabil căzut din baloturile transportate. Ne-am adus bagajele de la muncitor și ne-am cuibărit în vagon. [...]

Am avut timp să ne dăm seama cât de mult i-am rămas datori aceluia oraș care ne-a redat vieții, ne-a dat un cămin în lipsa patriei și ne-a evocat și gustul bucuriilor demult uitate. [...]

Speranță, eșec, regret, rușine, totul se dizolvă în marea timpului și se pierde în infinit... [...]

Ajungem în zori la Szolnok. Trenul acesta nu merge mai departe. Gara, atelierele, magaziile, casele din apropiere sunt numai ruine. Îmi amintesc de casele, străzile bombardate din Dniepropetrovsk. Oameni abia se văd. Va mai fi vreodată viață aici?

Plecarea mai departe e nesigură. Pătrundem mai mult în oraș. O priveliște de plâns peste tot. La colțul unei piețe se vând cartofi de pe o căruță. La o casă se găsesc ouă, 3 penghei bucata.

Seara, după lăsarea întunericului, găsim și locuri într-un tren care se zice că merge la Pesta. Ațipim în întuneric, trenul se tot oprește în câmp. E ceva liniștitor în faptul că de-acum suntem pe pământ unguresc.

27 februarie, marți

Abia începe să se lumineze de ziuă.

Trenul se oprește pentru mai mult timp. Suntem la Kőbánya²⁹. Aproape acasă. Trebuie să schimbăm trenul. După un bâjbâit somnoros ne dă brânci conștiința apropierei. Trenul merge până la gara de triaj Rákos. Ne înțelegem ca de acolo, de cum se luminează, să mergem împreună până la gara Nyugati³⁰.

Trenul se oprește la Rákos. Ne foim cu toții. Ca să ne adunăm bagajele pe întuneric, îmi aprind lanterna. Spre ghinionul meu. Îndată aud un mârâit dușmănos:

„*Davai lampu! Davai siuda!* (Dă-mi lanterna! Dă-o-ncoace!)”

Cred că am bănuț bine că nu era recomandabil să discut. Lanterna mea de treabă m-a slujit tot timpul, acum poate ajung acasă și fără ea.

Când coborâm, le spun băieților să aștepte, și merg repede la mecanicul de locomotivă. Îmi vorbește de sus șeful, dar îmi dă o speranță: va încerca să intre în Nyugati. Dacă reușește, asta va fi prima garnitură care va intra în hala gării. Ne urcăm repede înapoi în tren. Mergem încet, sub

²⁹ Sector din Budapesta (n. t.).

³⁰ Gara de Vest, una din cele mai importante din Budapesta (n. t.).

cerul care devine translucid, peste macazuri țcănitoare, și ne oprim după câteva minute cu un pufăit obosit în dreptul sălii de așteptare regale.

Întunericul dimineții de iarnă nu ne îndeamnă la grabă. Ne așezăm pe o bancă. Hotărâm să-l conducem acasă pe Miklós, căci locuiește cu sora lui în apropiere. Nesiguranța a ceea ce ne așteaptă este cea care ne obligă la întârzierea aceasta tensionată, încăpățânată. Curând suntem la poarta lui Miklós. Stă un minut, apoi se năpustește înăuntru. Sora lui e acasă. Ne luăm rămas bun și mergem mai departe.

Nici Pali nu locuiește departe. Îl conduc și pe el. Și nu degeaba! Soția, băiețușul lui sunt aici, iar Zsuzsi s-a întâlnit ieri cu Magda. Toată familia mea este împreună la biroul meu de pe Nagykörút³¹.

Nu mă grăbesc. După atâtea închipuiri, merg încet pe marele bulevard acoperit cu zăpadă murdară, familiarizându-mă cu realitatea, uitându-mă împrejur.

Pe mijlocul carosabilului fac bucle firele rupte ale tramvaiului. În dreapta și în stânga se cască magazine goale, porți arse. Blocurile cu ziduri arse, rănite, nu au nicio fereastră întreagă. În locul multora se cască goluri. Pe alocuri au dispărut etaje întregi și ruinele zac în stradă. [...]

Pe porțile sau rămășițele de porți ale unor blocuri sunt puse bilețele. Mă uit la unul:

„Dezgrop și reînmormântează morți contra alimente. Et. III., ap. 22.”

Altul:

„Femeie de vârstă mijlocie s-ar căsători. Asigură soțului întreținere completă.”

Oare flămânzește orașul ăsta?!

Și mergând tot mai încet, mai departe, mai departe... în sfârșit ajung la poarta mea.

Și pe ea e un bilet. Îl citesc:

„Cine face loc verzei mele pe soba sa, poate să-și fiarbă găluștele cu ea. Et. II., ap. 17.”

Păi dacă este varză și sunt și găluște... Gândindu-mă la rucsacul meu, se aprinde în mine nădejdea în viitor...

... căci altminteri nu este: Dumnezeu ne-a purtat pe palme.

³¹ Bulevard în semicerc, una din arterele principale din Pesta (n. t.).